

Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 9. srpnja 2024.
<https://doi.org/10.20901/pm.61.3.02>

***Vox populi, vox feminae* (I): utjecaj prvog vala feminizma na zakonodavstvo Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Američkih Država**

KATARINA BELANČIĆ

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske

MIRAN MARELJA

Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

Rad se bavi međuodnosom organiziranog feminističkog pokreta i zakonodavnih rješenja donesenih u Ujedinjenom Kraljevstvu i Sjedinjenim Američkim Državama kao zemljama zajedničke *common law* pravne tradicije. Iako se ženski pokret u povijesnom smislu uobičajeno promatra u više etapa koje su pojedinačno, i u svojoj ukupnosti, težile poboljšati i oživotvoriti prava žena, rad isključivo analizira pravno-povijesni kontekst nastanka i razvoja te pravne posljedice prvog vala, čiji je cilj bio ostvarenje formalnopravne jednakosti žena i muškaraca. Rad je posljedično sastavljen od dvije cjeline koje kronološki prate razvoj zakonodavnih rješenja u odabranim državama *common law* tradicije koje su predmet analize, prateći specifične okolnosti društvenog poretka imanentne tim podnebljima. Poseban je naglasak stavljen na pitanje stjecanja prava glasa kao ultimativnog ustavnog i političkog prava, a time i svih povijesnih okolnosti koje su dovele do njegova ostvarenja. Zaključna razmatranja donose komparativni prikaz specifičnosti dva pravna poretka i njihovih pojavnih oblika. Također, ranije predstavljene društvene okolnosti dovode se u korelaciju s ekonomskim i pravnim uređenjima.

Ključne riječi: feminizam, pravo glasa, sufražetkinje, ravnopravnost spolova, pravna jednakost, ljudska prava

1. Uvod

U suvremenoj teoriji i svakodnevnom diskursu postoje različita shvaćanja i interpretacije feminizma, pa je prije svega potrebno naglasiti dihotomiju unutar samoga pojma; naime, feminizam predstavlja ujedno i ideologiju i pokret. Strogo gramatički tu-

mačeći, feminizam označava “zalaganje za ravnopravnost spolova i uspostavljanje političkih, društvenih i ekonomskih prava ženskog spola” (*Oxford English Dictionary*, 2023). Iako se sam feminizam javlja iz relativno pragmatičnih razloga (opetovana povijesna opresija tražila je odgovor), sukus njegove misli predstavlja logičan nastavak prosvjetiteljske filozofije koja je dovela do idejnog nestajanja oprečnosti među spolovima. Pomalo metafizička maksima *l'âme n'a pas de sexe* (duša nema spola) postaje dio općeprihvaćene društvene retorike (Fromm, 1985, str. 21). Dakle, upravo jer se jednakost javlja kao urođeni aksiom liberalne misli, ne čudi da se prvi val feminizma rađa u začetcima industrijskog društva, moderne demokracije i liberalizma (Kroløkke i Scott Sørensen, 2006, str. 1). Njegov je cilj bio ostvariti formalnopravnu jednakost žena pred zakonom, što bi, posljedično, omogućilo njihovo pristupanje u tradicionalno muške društveno-političke strukture. Kao najvažniji cilj te borbe profiliralo se stjecanje prava glasa za žene, a aktivizam koji je tome stremio ubrzo je dobio prikladno ime – sufražetski pokret (od engl. *suffrage* – pravo glasa). U kontekstu izloženog, rad se orijentira na proučavanje i analizu zakona koji su proizašli iz misli i djelovanja prvog vala feminizma. Utjecaj feminističke doktrine izlaže se kroz paralelni prikaz povijesnih zakonodavnih rješenja donesenih u Ujedinjenom Kraljevstvu i Sjedinjenim Američkim Državama. Izbor država diktiran je ne samo njihovom nepobitnom globalnom i historijskom važnošću već i snažnim utjecajem ženskog aktivizma u njima. Naime, inicijalni zamah i silina sufražetskog pokreta ponajprije se povezuju s anglosaksonskim zemljama, odakle se borba za pravo glasa raširila po ostatku svijeta, dok je pak kontinuitet razvoja ženskog pitanja i feminističke misli nemoguće proučavati bez primjera Francuske kao povijesnog bastiona egalitarističkih ideja.¹ Upravo su postignuća prvog vala feminizma i ideje artikulirane u navedenim državama predstavljale snažnu pravnu i ideološku podlogu koja je omogućila daljnji razvoj i nadgradnju ženskih prava u cilju ostvarenja opće društvene i pravne jednakosti.

1.1. Prevladavanje naturalističkih poimanja ljudskih prava

Opisani razvoj postao je moguć tek nadgradnjom naturalističkih poimanja ljudskih prava koja svoj odraz nalaze u pravnim instrumentima poput američke Deklaracije nezavisnosti i francuske Deklaracije o pravima čovjeka i građanina. Već kasni skolastici (Vitoria, Suárez, De Soto),² a potom i naturalisti (Grotius, Textor, Pufendorf,

¹ Uvažavajući kronološku dimenziju, a potom i pravnu tradiciju anglosaksonskog svijeta, rad se bavi borbom za pravo glasa bez diskriminacije u pogledu spola u Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i (Sjeverne) Irske te Sjedinjenim Američkim Državama. Kako bi sadržajno zaokružili svoje istraživanje, autori dovršavaju rad u kojem predmetni fenomen istražuju u zemljama dominantno romanskog pravnog naslijeđa, naime u Francuskoj i Italiji.

² Korijen zaštite ljudskih prava moguće je povezati s usponom crkvenog prava u 12. i 13. stoljeću, pa bi prema Verdirameu začetak liberalizma i sekularizma u 16. stoljeću predstavljao pri-

Wolff i dr.) počinju izdvajati i definirati te klasificirati prava koja pripadaju ljudskim bićima (pravo na život, slobodu, vlasništvo, slobodu savjesti, vjerovanja, naučavanja i propovijedanja, kretanja i plovidbe, trgovine, državljanstva itd.).³ Polazeći od prirodnih aksioma poput jednakosti svih ljudi u prirodnom stanju, u potrazi za savršenom normom u pravilu ne razmatraju odnose među spolovima, pa se tek iznimno dotiču društvenog (statusnog) položaja žena (Lavery, 1950, str. 316-318). Kada to i čine, njihov se znanstveni interes najčešće svodi na pitanje prava (nekima, poput Pufendorfa, dužnosti!) sklapanja braka te na s time povezano pitanje državljanstva udane žene i njezine bračne djece.⁴ Gentili ukazuje na to da su prava na brak i stjecanje potomstva prirodna prava iako ih nasilnici ne poštuju, pri čemu je to nezgrapno isticanje odsutnosti slobodnog očitovanja volje vjerojatno refleksija i na ugovorene brakove kakvi su se tada uobičajeno sklapali, poglavito među plemstvom (Gentili, 1933, str. 124). Textor pak bez zadržke ističe kako pravo na sklapanje braka pripada svakom pojedincu koje on može i ne mora konzumirati, no jedna od pretpostavki valjanosti braka je upravo slobodno očitovana volja prilikom njegova sklapanja. Ipak, iako najčešće koristi pojam “pojedinci” ili plural “oni”, krajnje je indikativno da Textor tvrdnju (uz još nekoliko sličnih intervencija) “onaj tko može živjeti izvan braka ne bi trebao protivno svojoj volji biti prisiljen sklopiti brak, kao da je u pitanju vrsta ropstva” zapisuje (u izvorniku) u muškom rodu (Textor, 1916, str. 29; vidi str. 26-29).

Uz brak, poseban interes u onovremenoj doktrini budi izdizanje privatnog vlasništva (kao imovinske osnove političkih prava) iz zajedničkog kao jedinog mogućeg u prirodnom stanju, no čije prevladavanje (prirodnog stanja, pa time i zajedničkog vlasništva) nalaže razum. Suárez tako indirektno propituje društveni položaj žene upravo kroz pravo (privatnog) vlasništva, pa se krajnje neuobičajeno za 16. stoljeće protivi bilo kakvoj diskriminaciji među ljudima (uključujući spolnu diskriminaciju). Iako je imovinski cenzus čest kriterij za uživanje političkih prava, u svojoj analizi tko može imati politička prava u kakvoj ljudskoj zajednici ovaj španjolski skolastik ta prava daje onima čije je očitovanje volje običajno prihvaćeno, pa iz tog razloga isključuje djecu i osobe s mentalnim oštećenjima. Ipak, pri tome

rodan nastavak razvitka kršćanskog morala kako su ga očitovale norme kanonskog prava (Verdirame, 2013, str. 26).

³ Škola prirodnog prava veliku pažnju pridaje pojedincu i njegovu odnosu prema drugim pojedincima te društvenoj zajednici kojoj pripada (državi), a potom se gradacija nastavlja te promatra odnos države prema drugim državama odnosno prema međunarodnoj zajednici. Lavery u svome djelu sistematizira prirodna prava i pruža detaljan pregled prava kojima su se pojedini naturalisti (i drugi) bavili (1950, str. 316-318).

⁴ Naturalisti u pravilu ukazuju na dužnost zasnivanja bračnih odnosa, jer je brak od iznimne važnosti za opstanak ljudske zajednice. S druge strane, već Vitoria promatra pitanje državljanstva kroz potrebu naturalizacije svih koji žele živjeti u stranoj zemlji (Lavery, 1950, str. 183, 252).

ističe: “Neki bi u potpunosti isključili i žene jer nisu podobne (očitovati volju), baš kao i muškarci mlađi od 25 godina. Ipak, ne nalazim niti jedno opravdanje u (prirodnom) pravu zašto bi bilo koja od ove dvije skupine bila isključena” (Suárez, 1944, str. 529).

Promišljanja prethodnika o političkim pravima dobro sumira Pufendorf, pa uočavajući da ljudsku prirodu dijele svi ljudi, tvrdi da iz prirodnog prava slijedi da “svaki čovjek treba uvažavati drugoga kao sebi prirodno jednakoga ili kao čovjeka kakav je i on sam”, iako je svjestan kako jednakost koju nalaže prirodno pravo ne briše zbiljske razlike među ljudima uvjetovane nizom njihovih bioloških i društvenih obilježja (Pufendorf, 1934, str. 330). Polazeći od odnosa subordinacije, tj. vlasti koju jedna osoba ima nad drugom, drži kako su obiteljski odnosi i sama struktura obitelji u kojoj otac ima povlašten položaj (*pater familias*) nužno preslikani na društvo, iz čega izvodi zaključak kako su norme prirodnog prava diskriminatorne jer uvažavaju zbiljske razlike (*ibid.*; Lavery, 1950, str. 170). Ipak, kao apologet savršenosti koja struji iz prirodnog poretka, Pufendorf definira pravo glasa kao politički (ljudski) konstrukt (pa time i pravo), tj. pravo glasa ne spada u prirodna prava koja pripadaju svim ljudskim bićima, pa će, sasvim uobičajeno za 17. stoljeće, braniti pravo stranaca na sudjelovanje u političkom životu države, a takvu će političku participaciju uskratiti ženama. Doduše, autor kritički napominje da je i sam pojam demokracija zavaravajući, jer je, baš kao i drugima, “blagostanje države od podjednakog interesa djeci i ženama... koji su isključeni iz javnog odlučivanja” (Pufendorf, 1934, str. 1037-1038). Taj nedostatak se potom pravda tvrdnjom kako je za nastanak demokracije dovoljan pristanak glava onih obitelji koje su se prve udružile u zajednicu, pa je prirodno da njima (i potom onima koji stupaju na njihovo mjesto) pripadaju politička prava. Unatoč evidentnom univerzalizmu koji prožima ljudska prava, Wolff slično ostalim naturalističkim autorima izvodi zaključak kako su svi ljudi, neovisno o svojim karakteristikama, integralni dijelovi društva, no primjetno je da takve konstatacije, unatoč često obilnim referencama na teološke i klasične tekstove, tek na razini općenitog propituju društveni položaj žena.⁵ Ipak, usponom naturalizma (a poglavito prosvjetiteljstva od 18. stoljeća) započinje odbacivanje srednjovjekovnog teološkog postulata kako svaka ljudska povreda prava predstavlja grijeh jer imanentno sadrži negaciju božanskog imperativa te otvara put brojnim društvenim promjenama, pa tako i participaciji žena u političkom životu (Lavery, 1950, str. 71).

⁵ Neovisno o naturalističkoj privlačnosti, ideju o univerzalizmu ljudskih prava u konačnici mora potvrditi državno-pravni sustav te odrediti tko i u kojoj mjeri može sudjelovati u političkom životu (Wheatley, 2019, str. 42).

2. Ujedinjeno Kraljevstvo

2.1. Nastanak sufražetskog pokreta

Društveno-pravni položaj žena u Engleskoj 18. stoljeća bio je na prilično nezavidnoj razini. Tome u prilog najbolje svjedoče “Komentari o zakonima Engleske” (*Commentaries on the Laws of England*) iz 1765. u kojima čuveni engleski pravnik *sir* William Blackstone, između ostalog, objašnjava *common law* doktrinu o položaju udane žene. Naime, sjedinjena pravna egzistencija supružnika dovela je do inkorporiranja žene u osobu muža, što je praktično značilo njezinu građansku smrt (lat. *civilter mortuus*) (Blackstone, 1893, str. 279). Upravo su se takva ovlaštenja muža nad ženom u kasnijoj feminističkoj teoriji smatrala pandanom robovlasničkom odnosu (Pateman, 1989, str. 460). Međutim, potkraj 18. stoljeća, u doba revolucionarnih prevrata i liberalnih mislilaca, počelo se formalno poticati zanimanje za prava žena. Pod egidom liberalne doktrine, inspiriran njezinim inovativnim predznakom, rađa se prvi val feminizma kao samorazumljiv nastavak egalitarnih učenja liberalnih i socijalističkih filozofa. Začetak takve misli nalazimo 1792., kada je Mary Wollstonecraft, ujedno i *spiritus movens* moderne feminističke teorije, napisala svoje poznato djelo pod naslovom *Obrana ženskih prava (Vindication of the Rights of Woman)*. “Možda ću izazvati smijeh”, napisala je, “jer stvarno mislim da bi žene trebale imati predstavnice, umjesto da se njima samovoljno upravlja” (Wollstonecraft, 1792, str. 164). Do kraja 18. stoljeća na polju ženskih prava dolazi do stanovitog napretka, no unatoč tome nejednakost ostaje supstancijalna karakteristika društveno-pravnih odnosa žena i muškaraca. Općenito govoreći, žene nisu mogle obnašati političke dužnosti ni sudjelovati na izborima. Bile su isključene iz obavljanja porotničke službe, a u nekim su slučajevima bile podvrgnute strožim kaznama/sankcijama u odnosu na muškarce. Brak je muža i ženu u očima zakona činio jednom osobom, a postojanje žene bilo je u potpunosti utopljeno u bivstvu muškarca (Turner, 1913, str. 590).

Uz razvoj liberalne paradigme, još je jedan događaj krajem 18. i početkom 19. stoljeća utjecao na razvoj ženskog pitanja – pojava industrijalizacije. Taj ujedno spontani i društveno usmjeravani proces uvođenja i razvoja industrijske proizvodnje u Engleskoj se rasplamsao krajem 18. stoljeća, a daljnji razvoj industrije i bogatstvo britanskog imperija stvorili su sredinom 19. stoljeća vojsku zaposlenih žena – tvorničkih i poljodjelskih radnica, sluškinja i švelja, koje su na taj način dobile mogućnost osloboditi se roditeljske stege i zarađivati vlastitu nadnicu (Watkins *et al.*, 2002, str. 54). Gledajući širu sliku, moguće je ustvrditi kako je tijekom industrijske revolucije, uglavnom zbog ekonomskih mogućnosti koje je ona pružala ženama iz radničke klase, istovremeno započela najvažnija i najkorisnija od svih društvenih revolucija u posljednja dva stoljeća – emancipacija žena (Neale, 1967,

str. 16). Žene su počele osnivati vlastita društva, zasebne ogranke, učlanjivati se u sindikate, ali i sudjelovati u štrajkovima i pobunama. U političkoj sferi, među radnicama u industriji pamuka pojavila su se 1817. prva ženska reformatorska društva, a u gradovima diljem Engleske žene već predsjedaju čartrističkim sastancima i govore na njima.⁶ Vremenom članice sindikata postaju dijelom militantnih skupina koje nastoje prisiliti vladajuće strukture na konkretno djelovanje po pitanju društvenih problema žena toga doba, prava glasa, ali i pravnog položaja u ostalim sferama (*ibid.*, str. 16-17).

Navedeni događaji odražavaju činjenicu da tijekom 19. stoljeća, među ostalim, i izrabljivane žene iz radničke klase polako, ali neizbježno postaju samosvjesna društvena skupina koja se progresivnim i emancipatorskim utjecajem suprotstavlja androcentričnoj društvenoj klimi. Ženski pokret ozbiljno je shvatio međuovisnost proizvodnje i političkih prava u svom nastojanju da spoji ekonomsku, društvenu i, zapravo, pravnu povijest (Tilly, 1994, str. 115). Kao najvažniji je zahtjev ženski pokret apostrofirao upravo opće pravo glasa.

2.2. Pravo glasa – ab initio

Prije 1832. na području Ujedinjenog Kraljevstva bilo je povremenih, iako rijetkih slučajeva glasanja žena s obzirom na to da to pravo nije bilo svugdje *de iure* ograničeno. Međutim, 1832. dolazi do eliminiranja i takvih sporadičnih slučajeva donošenjem Zakona o predstavljanju naroda (*The Representation of the People Act*), poznatog i kao Reformni (izborni) zakon (*Reform Act*), koji uz temeljitu reorganizaciju izbornog sustava, kao što je uređenje glasovanja za općine i stvaranje novih izbornih jedinica, formalno isključuje žene iz glasovanja na općinskim i parlamentarnim izborima, jer je njime birač kategorički definiran kao muška osoba.

2.3. Doajeni sufražetskog pokreta

Kao što je ranije navedeno, organizirana i sveobuhvatna borba engleskih žena počela je sredinom 19. stoljeća. Već 1851. kvekerica Anne Knight inspirirala je osnivanje prve sufražetske organizacije u Ujedinjenom Kraljevstvu – Sheffieldskog ženskog političkog udruženja (*Sheffield Female Political Association*), uputivši pisma čartristicama u tom engleskom gradu u kojima jasno lobira za ženska prava (Malmgreen, 1982, str. 107-108). Iste godine Udruženje donosi i predstavlja Domu lordova rezoluciju u kojoj se zalaže za pravo glasa za žene (*Sources for the Study of Women's Suffrage*, 2015). Međutim, pokret za žensko pravo glasa počinje privlačiti sve veću pozornost i promiče se u pravu političku i društvenu snagu tek nakon što je

⁶ Čartrizam predstavlja prvi masovni radnički pokret britanskih radnika 1830-ih i 40-ih godina, uzrokovan teškim ekonomskim položajem radnika i njihovom političkom obespravljenošću.

njegov glavni agitator postao jedan od najpoznatijih britanskih filozofa, političkih teoretičara i ekonomista – John Stuart Mill.

U svojim ranijim radovima Mill se nije odviše bavio tematikom ženskih prava. Ipak, kada bi se dotaknuo spomenutog pitanja, zagovarao bi potpunu jednakost žena i muškaraca (Ravlić, 2000, str. 76). Važan preokret u njegovu diskursu u kontekstu snažnijeg zalaganja za prava žena donijela je veza s britanskom filozofkinjom i feministicom Harriet Taylor (Mihaljević, 2016, str. 155). Već nekoliko mjeseci nakon njihova vjenčanja, u časopisu *Westminster Review* objavljen je esej “Žensko pravo glasa” koji su napisali zajedno, a u kojem se decidirano zauzimaju za ukidanje restriktivnih zakona o braku i razvodu, jednakost obrazovnih mogućnosti i slobodan pristup svim zanimanjima podjednako za žene i muškarce (Ravlić, 2000, str. 75). Također, Mill se 1861. u poznatom odjeljku *Razmatranja o predstavničkoj vladavini* zalaže za pravo glasa za žene pod jednakim uvjetima kao i za muškarce, dok u spisu *Podređenost žena* nejednakost u pravu glasa naziva samo jednim aspektom podređenosti žena u obitelji, društvu i politici. U potonjem spisu Mill pruža detaljan opis zakonskog položaja udane žene nazivajući brak “jedinim ropstvom koje zakon priznaje” (citirano prema *ibid.*, str. 77, 79). Osim što je žensko pravo glasa proklamirao u svojim djelima i govorima, Mill je 1866. dobio mogućnost iznijeti to pitanje pred parlament. Naime, prilikom rasprave o novom Reformnom zakonu Mill je održao svoj čuveni govor o nužnosti proširenja prava glasa na žene uvođenjem distinkcije između riječi *man* i *person* u postojećem zakonskom tekstu. Unatoč zdužnosti njegovih nastojanja, njegov prijedlog nije bio prihvaćen: za njega su se izjasnila 73 zastupnika, dok su 194 člana Parlamenta glasala protiv (Smith, 2007, str. 8). Ipak, bio je to velik uspjeh – prvi put u modernoj povijesti u jednom nacionalnom parlamentu postavilo se pitanje ženskog prava glasa (Ravlić, 2000, str. 76). Tako je nakon provedene rasprave 1867. donesen Drugi reformni zakon (*Second Great Reform Act*) koji je proširio postojeći (Prvi) reformni zakon tako što je povećao broj muškaraca koji su mogli glasati na izborima temeljem određenih imovinskih kvalifikacija. Žene su njime ponovno ostale izostavljene u ozbiljenju tog prava. Međutim, događaji koji su potom uslijedili pokazali su nepokolebljivost feminističke paradigme te njezinu ustrajnost i beskompromisnost u borbi za žensko pravo glasa.

Nakon osnivanja raznih ženskih društava u Londonu, Edinburghu i Manchesteru, a nedugo zatim i u Birminghamu i Bristolu, 1867. lokalne grupe sufražetkinja ujedinile su se stvaranjem Nacionalnog društva za žensko pravo glasa (*National Society for Women's Suffrage*) (Smith, 2007, str. 9). Pod vodstvom Millicent Fawcett 1897. profilira se Nacionalna unija ženskih društava za pravo glasa (*National Union of Women Suffrage Societies*; dalje u tekstu: NUWSS) koja je brojala preko 40 000 članica i više od 400 ogranaka i pridruženih društava (Turner, 1913, str. 602).

2.4. Razdoblje zakonodavnih reformi

Parlament Ujedinjenog Kraljevstva prvi je put popustio pred zahtjevima aktivistica za ženska prava 9. kolovoza 1870. donijevši Zakon o imovini udanih žena (*Married Women's Property Act*).⁷ Njime je ženama koje su stupile u brak nakon njegova donošenja omogućeno pravo posjedovanja određene vrste vlastite imovine i kontrole nad njom, što je dovelo do mogućnosti transformacije investicijskih portfelja i promjene oblika imovine u onaj pogodniji za raspolaganje (Combs, 2005, str. 1028). Međutim, donošenje takvog zakona nije zadovoljilo predvodnice ženskog pokreta, koje su zagovarale još snažniju financijsku autonomiju žena. Njihova kontinuirana kampanja na kraju je 1882. rezultirala donošenjem novog zakona (*Married Women's Property Act*) koji je zajamčio da “udana žena može, oporukom ili na drugi način, stjecati, posjedovati i raspolagati bilo kojom nekretninom ili pokretninom kao svojom posebnom imovinom”. Također, u opsegu takve zasebne imovine naglašena je deliktna i ugovorna sposobnost udanih žena, kao i aktivna i pasivna legitimacija, bez potrebe da im muž bude pridružen kao tuženik ili tužitelj.

Osim toga, u tome su razdoblju neke od reformatorica, kroz različite kampanje, doprinijele slobodnom pristupanju žena na sveučilišta, u sklopu čega su žene prvi put primljene na sveučilišta Cambridge i Oxford (Žunić, 2013, str. 15-16). Kulminacija feminističkog trijumfa dogodila se 1886. ukidanjem Zakona o zaraznim bolestima (*Contagious Diseases Act*) čije su odredbe bile osobito nepovoljne za žene. Naime, sam Zakon, inicijalno donesen 1864. uz kasnije izmjene i dopune, dao je policijskim službenicima ovlasti da uhite svaku ženu za koju je postojala sumnja da se bavi prostitucijom. Takva bi žena potom bila dovedena pred suca koji bi, ako bi se složio s policijskim službenikom koji ju je uhitio, naredio da ju se podvrgne liječničkom pregledu. Ako bi se utvrdilo da žena boluje od spolne bolesti, poslali bi je u bolnicu u kojoj je mogla biti zadržana tri ili više mjeseci, ovisno o odluci nadležnog liječnika. Žene koje bi se odbile podvrgnuti pregledu zatvaralo se ili tjeralo na prisilni rad (Hamilton, 1978, str. 14). Snažna oporba javila se u aktivisticama okupljenima u okviru Nacionalne udruge žena za ukidanje Zakona o zaraznim bolestima (*Ladies' National Association for Repeal of the Contagious Diseases Acts*), koje su tvrdile da su takve zakonske odredbe neustavne jer krše osnovne slobode na koje žene u Engleskoj polažu pravo. Točnije, tvrdile su kako su odredbe koje dopuštaju uhićenje i držanje žena u bolnici po nekoliko mjeseci suprotne člancima 39. i 40. Velike povelje kao temelja engleske ustavnosti,⁸ a kojima se jamči da nijedan slobodan čovjek neće biti zatvoren

⁷ U starijim izvorima ponekad se navodi puni naziv akta, tj. *An Act to amend the Law relating to the Property of Married Women*.

⁸ Velika povelja sloboda (*Magna carta libertatum*) iz 1215. u članku 39. znamenito navodi: “Nijedan slobodni čovjek neće biti ubijen ili zatvoren, ili lišen svojih prava ili imovine, ili stavljen izvan zakona ili prognan, ili na bilo koji način lišen svog položaja, niti ćemo mi protiv njega upo-

ili lišen svojih prava, osim na temelju zakonite presude, kao i da mu se neće uskratiti pravda (*ibid.*, str. 16-17). Unatoč uspjesima ženskog pokreta u tom razdoblju, žene je s realnošću još jednom suočio Treći reformni zakon (*Third Reform Act*) iz 1884. kojim su ponovno isključene iz ostvarenja prava glasa (Kurtović, 2005, str. 44).

2.5. Razvoj sindikalizma i novih pojavnih oblika ženskog aktivizma

Sindikalni pokret među ženama sporo se razvijao. Vremenom dolazi do isprepletanja sindikalnih organizacija i pokreta za pravo glasa žena, iako se takav aktivizam razvijao od pokreta za ženska prava prema sindikalizmu, a ne *vice versa*. Sve do kraja 19. stoljeća članice sindikata nisu imale nikakvu ulogu u borbi za žensko pravo glasa, no to se mijenja kasnih 1890-ih nakon što su se tekstilne radnice Lancashirea organizirale u pokret za pravo glasa. Ta je njihova aktivnost konačno osigurala peticije koje je potpisalo 67 000 tekstilnih radnica i koje su 1901. i 1902. godine predstavljene Donjem domu britanskog parlamenta (Neale, 1967, str. 21-22).

Novi poticaj borbi za žensko pravo glasa dala je 1903. i politička aktivistica Emmeline Pankhurst osnovavši Žensku društvenu i političku uniju (*Women's social and political union*; dalje u tekstu: WSPU) koja se profilirala ponajviše upotrebom militantnosti – prekidanjem sastanaka političkih stranaka i psovanjem političkih govornika, demonstracijama velikih razmjera, uništavanjem javne i privatne imovine, uključujući razbijanje prozora, uništavanje slika u javnim galerijama i paljenje zgrada (Mayhall, 2000, str. 341). Osnivanje WSPU-a predstavlja prekretnicu u evoluciji pokreta, što će vremenom, prema nekim mišljenjima, dovesti do razvoja ideološki naprednijeg feminizma unutar britanskog pokreta za pravo glasa (Holton, 2003, str. 36).

2.6. Pravo glasa – causa finalis

Konzekventnost ženskog aktivizma dovela je 1907. do izmjena izbornog zakonodavstva donošenjem Zakona o kvalifikaciji žena (*Qualification of Women (County and Borough Councils) Act*) koji je omogućio ženama da se kandidiraju za članice lokalnih okružnih i općinskih vijeća. Unatoč tome, borba prema krajnjem cilju nastavila se neumoljivom brzinom. Već sljedeće godine, u lipnju 1908., WSPU organizira velike demonstracije u londonskom Hyde Parku koje, kao rezultat frustracije zbog potpunog izostanka odgovora vladajućih, počinju poprimati obrise subverzije (Holton, 2003, str. 174).

Pritisnut zahtjevima, britanski premijer Herbert Henry Asquith obećao je 1911. donošenje zakona koji bi ženama koje su vlasnice određene imovine, odnosno udo-

trijebiti silu, ili uputiti druge da to učine, osim na osnovi zakonite presude njemu jednakih ili/i prava zemlje.” Slično tome, u članku 40. je navedeno: “Nikome neće biti prodano, uskraćeno ili odgođeno pravo ili pravda” (Kurtović, 1999, str. 357).

voljavaju unaprijed utvrđenom imovinskom cenzusu, omogućio pravo glasa.⁹ Iako su sufražetkinje polagale nadu u takvo obećanje, već nakon krunidbe kralja Georgea V. pitanje donošenja zakona je marginalizirano. Kao odgovor na to sufražetkinje su ne samo porazbijale prozore na zgradama ministarstava, Trgovačke komore, Državne riznice i Nacionalnog liberalnog kluba već i otpočele kolektivni štrajk glađu. Uslijedila su masovna uhićenja i prisilno hranjenje kako bi se zaustavile demonstracije (Watkins *et al.*, 2002, str. 74). Ne bi li zakonodavnim putem stala na kraj, liberalna vlada pokušala je 1913. problem sufražetkinja koje štrajkaju glađu riješiti donošenjem Zakona o zatvorenicima (*Prisoners (Temporary Discharge for Ill-Health) Act*) za koji se uvriježio kolokvijalni naziv – Zakon o mački i mišu (*Cat and Mouse Act*). Tim je zakonom omogućeno prijevremeno puštanje na slobodu zatvorenika koji su štrajkom glađu bili toliko oslabljeni i čije se zdravstveno stanje toliko pogoršalo da im je prijetila smrt. Međutim, nakon oporavka ponovno bi ih se podvrgavalo uhićenju i zatvaranju. Kao odgovor na takvu zakonsku represiju WSPU se okrenuo trajnom uništavanju imovine velikih razmjera, što je za cilj imalo ne samo prosvjed protiv navedenog zakona već i stvaranje pritiska prema liberalnoj vladi koja je, potaknuta strahom od takvog devastiranja, trebala dati priliku novoj inicijativi za pravo glasa (Holton, 2003, str. 155). Situacija je eskalirala 26. srpnja 1913. kada se 50 tisuća sufražetkinja i pristaša NUWSS-a okupilo u londonskom Hyde Parku i na kasnijem bogoslužju u katedrali svetog Pavla kako bi pozvali na konačno donošenje zakona koji bi osigurao opće pravo glasa. Bila je to kulminacija petotjednog hodočašća diljem zemlje koje je započelo 18. lipnja sa šest glavnih ruta do Londona od Carlislea i Newcastlea na sjeveru te Lands Enda i Portsmoutha na jugu. Hodočašće je uspjelo uvjeriti premijera Asquitha da na pregovore u vezi s pitanjem uvođenja općeg prava glasa primi prvo žensko izaslanstvo još od studenog 1911. Iako pregovori nisu rezultirali željenim ciljem, demonstracije su se ipak pokazale kao moralna pobjeda sufražetkinja koje su time uspjele utabati put prema uvođenju ženskog prava glasa i steći poklonike unutar i izvan Parlamenta (Iglikowski-Broad, 2018).

Prva djelomična pobjeda u borbi za ostvarenje tog cilja postignuta je 1918., u vrijeme kada je britanska vlada bila oslabljena ratom. Parlament te godine donosi Zakon o predstavljanju naroda (*Representation of the People Act*), poznat i kao Četvrti reformni zakon, koji je pravo glasa dao svim muškarcima starijim od

⁹ Već Treći reformni zakon iz 1884. na tragu ranije izborne reforme iz 1867. usmjerene na ublaženje imovinskog cenzusa odbacuje duboko ukorijenjeno razlikovanje biračkog prava u gradu i na selu, pa u grofovijama pravo glasa dobivaju oni koji su u najmu stana čiji vlasnik plaća porez na sirotinju. Kako se tim zakonom engleski elektorat udvostručio, postaje sve teže argumentirano braniti uskratu prava glasa ženama koje su posjednice ili pak vlasnice takvih nekretnina u grofovijama i gradovima (Kurtović, 2005, str. 56-58).

dvadeset i jedne godine te poslovno sposobnim ženama starijim od trideset godina koje su udovoljavale imovinskom cenzusu od pet funti ili su bile udane za muškarca koji mu je udovoljavao. Iste godine Parlament donosi Zakon o kvalifikacijama žena (*Parliament (Qualification of Women) Act*) koji uređuje pasivno biračko pravo i time omogućava ženama da postanu članice Parlamenta, izričito navodeći spol i bračni status kao zabranjene razlikovne osnove u pogledu izbora ili članstva u Donjem domu Parlamenta. Taj kratki zakon od svega jedne stranice prvi je put u britanskoj povijesti omogućio ženama ulazak u Westminster. Također, važno je napomenuti kako su, unatoč činjenici da su za ostvarenje aktivnog biračkog prava morale navršiti trideset godina i udovoljavati određenim imovinskim uvjetima, žene pasivno biračko pravo mogle ostvarivati bez takvih ograničenja, što znači da su mogle biti birane s navršenom dvadeset i jednom godinom, jednako kao i muškarci. Konačna pobjeda sufražetkinja nastupila je desetljeće kasnije, 1928., donošenjem Zakona o jednakom pravu glasa (*Equal Franchise Act*) kojim se ukida četvrti odjeljak Zakona o predstavljanju naroda iz 1918. i izrijekom uvodi jednako pravo glasa za muškarce i žene koji sada mogu ravnopravno, i na lokalnoj i na parlamentarnoj razini, glasati s navršenom dvadeset i jednom godinom.

2.7. Druga zakonodavna pitanja

U periodu između donošenja navedenih zakona koji su uređivali pitanje biračkog prava doneseno je još nekoliko drugih zakona koji su stremili unaprjeđenju pravnog položaja žena. Tako je 1919. donesen Zakon o ukidanju spolne diskriminacije (*The Sex Disqualification (Removal) Act*) koji zabranjuje diskriminaciju po osnovi spola ili bračnog statusa prilikom imenovanja, vršenja ili obnašanja bilo koje javne, civilne ili pravosudne dužnosti, kao i prilikom pristupanja ili obavljanja bilo koje građanske profesije ili zvanja te prijama u bilo koje udruženo društvo ili porotničku službu. Također, 1922. donesen je Zakon o imovinskom pravu (*The Law of Property Act*) koji je omogućio međusobno nasljeđivanje imovine među supružnicima, a dao im je i jednako pravo nasljeđivanja imovine njihove djece u slučaju nepostojanja oporuke, dok je Zakon o bračnim parnicama (*The Matrimonial Causes Act*) iz 1923. izjednačio preljub muža i žene kao opravdanu osnovu za razvod.¹⁰

3. Sjedinjene Američke Države

3.1. Biračko pravo u ustavima saveznih država

Prije početka analize potrebno je ukratko skrenuti pozornost na specifičnosti federalnog uređenja SAD-a. Naime, pragmatičnost izlaganja nalaže da se glavnina ovog presjeka koncentrira na pitanje prava glasa i njegovo stjecanje na primarno federal-

¹⁰ Osvrt na navedene zakone pruža kolekcija *Marriage: property and children* (1923).

noj razini, s obzirom na to da su savezne države većinu ostalih pitanja koja se tiču prava žena uređivala pojedinačnim zakonima donesenim tijekom različitih razdoblja. S time na umu, izlaganje je potrebno započeti s američkom Deklaracijom nezavisnosti, donesenom 1776., koja u svojoj preambuli navodi da su “svi ljudi stvoreni jednakima i obdareni od svojeg Tvorca određenim neotuđivim pravima, među kojima su život, sloboda i traženje sreće”. U stvarnosti je imenica “ljudi” isključivala većinu stanovništva, s obzirom na to da se odnosila samo na bijelce i muškarce (Ravlić, 2000, str. 70). Konkretno, govoreći o pravu glasa kao temeljnom političkom i ustavnom pravu, američki Ustav iz 1789. ostavlja uređenje izbornog zakonodavstva saveznom državama, navodeći kako će “vrijeme, mjesto i način održavanja izbora za senatore i zastupnike u svakoj državi propisati njezino zakonodavno tijelo”. Dakle, sve od kolonijalnog razdoblja do sredine 19. stoljeća države su imale punu diskreciju u određivanju kvalifikacija za birače i nositelje političkih dužnosti, tako da je osiguranje političkih prava žena obično zahtijevalo izmjenu državnih ustava. U prvim godinama Sjedinjenih Država ustavni tekst često je vezivao pravo glasa uz vlasništvo nad imovinom (Katz, 2021, str. 122). Većina saveznih država ograničila je pravo glasa vezujući ga uz određeni imovinski cenzus, tako da je ono na kraju pripalo upravo navedenoj kategoriji – bijelim muškarcima. Iznimku je činila savezna država New Jersey, čiji je Ustav iz 1776. jamčio pravo glasa za zastupnike u Vijeću i Skupštini punoljetnim stanovnicima te kolonije koji su morali biti vlasnici imovine u protuvrijednosti od najmanje pedeset dolara i boraviti u okrugu u kojem imaju pravo glasa neposredno dvanaest mjeseci prije izbora (Curry-Ledbetter, 2020, str. 707). Međutim, već desetljeće poslije, 1807., to je pravo suženo tako da je uskraćeno ženama, crncima i strancima (Lewis, 2011, str. 1020). U međuvremenu, između 1800. i 1850., druge savezne države mijenjaju svoje ustave kako bi uklonile kategoriju vlasništva kao preduvjeta za ostvarenje prava glasa. Točnije, sastavljači ustava sada su u tekst tog temeljnog pravnog akta *explicite* uključili riječi “muškarac” i “bijelac” kako bi izbjegli davanje prava ostalim kategorijama stanovništva (Katz, 2021, str. 122).

Misaona vodilja opisanih izmjena bila je vjera u odvojene sfere aktivnosti za spolove i u to da je politička arena rezervirana za muškarce. Također, mnogi su vjerovali da pravo glasa treba biti vezano uz ekonomsku neovisnost, što je *de facto* isključivalo žene. U svjetlu opisanog ne čudi da su politička prava u početku bila najkontroverzniji ženski zahtjev (*ibid.*, str. 121).

3.2. Građanskopravni položaj žene u 18. i 19. st.

Osim za biračko, žene su u Sjedinjenim Američkim Državama krajem 18. stoljeća bile uskraćene i za brojna druga prava. Nakon što bi se udale, pravno bi bile lišene svake individualnosti. Naime, u skladu s *common law* doktrinom žene nisu mogle,

bez sudjelovanja svojih muževa, poduzimati pravne radnje, sklapati obveznopravne ugovore, upravljati imovinom ili njome slobodno raspolagati. Očekivano, reciprocitet nije bio potreban kada bi muškarci poduzimali opisane aktivnosti (Bromfield, 1987, str. 1110). Takvo je pravno naličje patrijarhalnog sustava bilo plodno tlo za razvoj organiziranog pokreta za prava žena. Konačni poticaj takvom objedinjenju dao je pokret za ukidanje ropstva, te su feministice tada počele sustavno zagovarati široku plejadu pravnih, društvenih i političkih reformi relevantnih za položaj žena toga razdoblja (Watkins *et al.*, 2002, str. 28).

Takvi su napori već 1830-ih počeli rezultirati mijenjanjem povijesnih ograničenja zakonskih prava udanih žena zahvaljujući donošenju Zakona o vlasništvu udanih žena (*Married Women's Property Acts*) na razini pojedinih saveznih država. Unatoč kompleksnosti njihove jasne vremenske determinacije uzrokovanoj ponovljenim izmjenama i dopunama, razdoblja u kojima se donose zakonodavni akti toga tipa dijele se u tri vala. Akti prvog vala imali su cilj zaštititi imovinu žena od zahtjeva vjerovnika njihovih muževa, dopuštajući ženama da zadrže pravo vlasništva nad imovinom koju su unijele u brak ili stekle naknadno (Katz, 2008, str. 1220). Iako je svaka savezna država koja je u to vrijeme postojala usvojila takvo zakonsko rješenje, prethodnik u tome bio je Mississippi, koji je već 1839. donio prvi Zakon o imovini udanih žena u zemlji i tako svim udanim ženama omogućio da budu formalno-pravne vlasnice imovine bez potrebe za osnivanjem *trustova*. Druge južne države ubrzo su slijedile njegov primjer. Primjerice, Texas, koji je do 1845. bio neovisna republika, donio je svoj Zakon o imovini udanih žena 1840. te tako osigurao zaštitu obiteljskog bogatstva dopuštajući da supruga bude vlasnica određene imovine kako bi ista bila slobodna od potraživanja vjerovnika (Coryell *et al.*, 2000, str. 92). Također, udana žena mogla je sastaviti vlastitu oporuku, usprotiviti se prodaji svoje zasebne imovine u sklopu obiteljskog imanja, sklopiti bračni ugovor, ali i samostalno podnijeti zahtjev za razvod braka. Odredbe južnjačkih zakona o imovini udanih žena nisu zadovoljile ciljeve reformatora sa sjevera, no omogućile su ženama stjecanje veće kontrole nad vlastitim i obiteljskim imovinskim prilikama (*ibid.*, str. 93). Sljedeća dva vala javljaju se kao koherentna cjelina, pružajući udanim ženama isključivo pravo da kontroliraju svoju imovinu, a kasnije i vlastitu zaradu. Takve se pogodnosti ostvaruju kasnijim proširenjem zakona koji su uređivali pravo vlasništva udanih žena na razini zakonodavstava pojedinih saveznih država, a rezultat su izravnog napora aktivistica za ženska prava koje su već do 1860-ih ostvarile značajan napredak (Katz, 2008, str. 1220).

3.3. Konvencija u Seneca Fallsu

Vjerojatno najznačajnija prekretnica u borbi za ženska prava dogodila se na konvenciji u Seneca Fallsu 19. i 20. srpnja 1848. godine, koju su organizirale Elizabeth

Cady Stanton, Lucretia Mott i ostale sufražetkinje čija su imena ostala trajno upisana u povijest feminističke teorije (DuBois, 1999, str. 23). Na konvenciji, koja je namjeravala proširiti pokret za emancipaciju žena, predstavljena je Deklaracija o osjećajima (*Declaration of Sentiments*), napisana po uzoru na američku Deklaraciju nezavisnosti. Njezine autorice već na samom početku povijest čovječanstva opisuju kao “povijest opetovanih povreda i uzurpacija od strane muškaraca prema ženama, imajući za izravni cilj uspostavu apsolutne tiranije nad njima”. Na oštru kritiku u slovu Deklaracije naišlo je i tadašnje pozitivnopravno uređenje koje je žene lišavalo biračkog prava, vlasništva nad imovinom, ali i uvjeta za stjecanje temeljnog obrazovanja. Također, na neodobravanje je naišlo i bračno zakonodavstvo čiju je okosnicu činila idejna premisa o ženinoj pokornosti mužu. Povijesna važnost Deklaracije poglavito se očituje u tome što je njome prvi put javno artikuliran zahtjev za proširenjem prava glasa na žene (Kobach, 1994, str. 1980).

3.4. Prvi organizirani pokreti u borbi za žensko pravo glasa

Građanski rat (1861.-1865.) usporio je progres ženskog pokreta, ali su u poslijeratnom razdoblju zahtjevi za političkim pravima žena zadobili još veću pozornost. Naime, predvodnice borbe za ženska prava suzile su zahtjeve iz prethodnih desetljeća i u prvi plan stavile borbu za pravo glasa na državnoj i saveznoj razini. Također, opće pravo glasa sada se počinje javljati kao misaona i praktična podloga koja treba omogućiti jednakost žena i crnaca kao povijesno potlačenih skupina američkog društva (Katz, 2021, str. 125). Posljedično, vodeće sufražetkinje počele su sudjelovati u brojnim kampanjama na državnoj razini koje su težile ostvarenju jednakog prava glasa za žene i crnce. Najistaknutije od njih, one u New Yorku i Kansasu, skrenule su pozornost cijele zemlje na zahtjeve žena za univerzalnom političkom jednakosti, pri čemu se pravo na obnašanje političkih dužnosti uzimalo kao neodvojivo povezano s pravom glasa (*ibid.*, str. 126). Radi ispunjenja tih zahtjeva dolazi i do formiranja raznih udruženja koja se zalažu za žensko pravo glasa i čiji je konačni cilj osigurati ustavni amandman u tu svrhu. Tako u svibnju 1869. dolazi do osnivanja Nacionalne udruge žena za pravo glasa (*National Woman Suffrage Association*; dalje u tekstu: NWSA), a u studenom iste godine nastaje Američka udruga žena za pravo glasa (*American Woman Suffrage Association*). Te se dvije organizacije kasnije, 1890., ujedinjuju u Nacionalnu udruhu američkih žena za pravo glasa (*National American Woman Suffrage Association*; dalje u tekstu: NAWSA) (O’Neill, 1986, str. 101-103).

3.5. Četrnaesti i Petnaesti amandman na Ustav SAD-a

Za to vrijeme na federalnoj razini dolazi do donošenja Četrnaestog i Petnaestog amandmana na Ustav SAD-a, koji su, zajedno s praksom Vrhovnog suda pove-

zanom s tumačenjem tih amandmana, značajno utjecali na daljnju sudbinu feminističkih zahtjeva. Četrnaesti amandman, donesen 1866., između ostalog jamči državljanstvo svim osobama rođenim i naturaliziranim u SAD-u, kao i osobama podložnim njegovoj jurisdikciji. Sukladno tekstu Amandmana, “niti jedna država neće donositi niti provoditi bilo koji zakon koji bi umanjivao privilegije ili imunitete građana Sjedinjenih Država”. Izrijeком se štite “život, sloboda i imovina”, a svakoj se osobi jamči “jednaka zakonska zaštita”. Međutim, unatoč obećavajućim početnim odredbama, neuspjeh kampanje koja je zagovarala opće pravo glasa može se nedvojbeno iščitati iz daljnjeg teksta Amandmana koji pravo glasa rezervira za muškarce koji su navršili dvadeset i jednu godinu. To je bio prvi amandman u povijesti SAD-a koji je izrijeком uveo spol kao razlikovni temelj u ostvarenju određenog prava, a inferiornost žena prešutno je uspostavljena određivanjem broja muških građana kao temelja zastupljenosti u Kongresu (DuBois, 1987, str. 847).

Osobito važna za tumačenje Četrnaestog amandmana bila je presuda američkog Vrhovnog suda u slučaju *Minor vs. Happersett* (1875.) povodom žalbe Virginije Minor i njezina supruga Francesa, koji su predvodili ženski pokret za pravo glasa u saveznoj državi Missouri. U konkretnom slučaju njih su dvoje tvrdili kako su Ustav i zakoni te savezne države koji pravo glasa rezerviraju za muškarce protivni Ustavu SAD-a, odnosno njegovu Četrnaestom amandmanu koji proglašava žene rođene u SAD-u svojim državljkama koje kao takve ostvaruju pravo glasa na temelju jamstva jednake zakonske zaštite. Međutim, iako je Sud podveo žene pod kategoriju američkih državljkana, smatrao je kako pravo glasa ne proizlazi iz toga *per se*. Dakle, sukladno sudskom tumačenju, ono nije “privilegija ili imunitet” federalnog državljanstva.

Nedugo zatim, 1870., dolazi do donošenja Petnaestog amandmana koji jamči da pravo glasa građanima Sjedinjenih Država neće biti uskraćeno zbog “rase, boje kože ili prethodnog stanja ropstva” ni na saveznoj ni na državnoj razini. Iz navedene su definicije ponovno izostavljene žene, s obzirom na to da spol nije naveden kao jedan od zabranjenih razlikovnih uvjeta. Kao rezultat toga, predvodnice pokreta za ženska prava u okviru NWSA postavljaju novu verziju svojih zahtjeva. Sam poraz koncepta općeg prava glasa doveo je do stvaranja novih vrsta argumenata *in favorem* političkih prava žena. Naime, iako su se takvi zahtjevi prethodno temeljili na maksimi koja je počivala na individualnim pravima svih osoba bez obzira na njihov spol i rasu, apologeti prava žena počeli su razvijati bitno drugačiju retoriku tvrdeći kako žene svoje pravo glasa zavrjeđuju ne kao pojedinci, već kao spol – razlog zašto bi žene trebale glasati nije bio taj što su iste, nego što su različite od muškaraca. Razlikovanje spola, tvrdili su, nije irelevantno, već supstancijalno za organizaciju društvene zajednice. Takve su ideje dovele do iznimnog preokreta klasičnih ženskih premisa (*ibid.*, str. 848).

Povrh toga, u tom je razdoblju Susan B. Anthony, jedna od najznačajnijih predvodnica ženskog pokreta, uhićena, optužena i osuđena zbog nezakonitog glasovanja nakon što je 1872. u svom rodnom gradu Rochesteru u saveznoj državi New York glasala na predsjedničkim izborima. Na dvodnevnom suđenju (*United States vs. Anthony*) u lipnju 1873. proglašena je krivom i osuđena na plaćanje novčane kazne od sto dolara i sudskih troškova (*Confrontations for Justice*, 1872).

3.6. Konačno ostvarenje prava glasa – dug put od Wyominga do D.C.-a

Godine 1878. NWSA se odlučila za izravnu strategiju u borbi za osvajanje političkih prava žena – ustavni amandman koji bi, po uzoru na Petnaesti, uključivao zabranu obespravljanja u ostvarivanju prava glasa na temelju spola (DuBois, 1987, str. 861). U skladu s time, u siječnju 1878. sufražetkinje su uvjerile senatora Aarona Augustusa Sargenta da Kongresu predloži uvođenje amandmana o pravu glasa (Kobach, 1994, str. 1981). Predloženi amandman, koji je tek naknadno usvojen kao Devetnaesti amandman na Ustav SAD-a, nije iznio nikakve opće tvrdnje o pravu glasa, već je jednostavno zabranio lišavanje toga prava temeljem spola (DuBois, 1987, str. 861). Međutim, pokret se ubrzo suočio s naizgled nepremostivim preprekama koje su spriječile takav prijedlog. Naime, inherentni interes u Kongresu učinio je prijedlog ustavnog amandmana praktički nemogućim u postojećem institucionalnom okviru – zastupnici koji su sjedili u Kongresu nisu bili voljni riskirati svoja mjesta iskušavajući sreću sa ženskim biračkim tijelom. Amandman je prvotno bio zaboravljen devet godina, a kada ga je 1887. Senat u punom sastavu konačno razmotrio, bio je odbačen sa 16 prema 34 glasa. U Senatu se o njemu ponovno glasovalo tek 1914., dok Zastupnički dom uopće nije glasovao o njemu tijekom tog razdoblja (Kobach, 1994, str. 1980-1981).

Suočene s nepopustljivom inertnošću Kongresa, sufražetkinje su se okrenule savezним državama te su u svakoj formulirale strategiju započinjući niz kampanja kako bi izborile žensko pravo glasa. U početku se nastojanje da se pridobiju savezne države odvijalo sporo i s malo uspjeha; razlog tome bila je potreba donošenja ustavnih amandmana koji bi u svakoj državi proširili pravo glasa na žene, a čije je usvajanje ovisilo o većini muškog biračkog tijela na referendumu. Tijekom sljedećih pola stoljeća sufražetkinje će voditi niz referendumskih kampanja na području različitih država i teritorija, iako je njihov primarni cilj ostao donošenje federalnog ustavnog amandmana.

Prvi referendum takve prirode, održan u Kansasu 1867., završio je neuspješno. Međutim, poraz je brzo uravnotežen 1869. i 1870. pobjedama na teritorijima Wyominga i Utaha, u kojima su teritorijalna zakonodavna tijela izglasala pravo glasa za žene (*ibid.*, str. 1981). U prosincu 1869. teritorij Wyoming postao je prva jurisdikcija koja je u potpunosti dala pravo glasa ženama Zakonom o dodjeli ženama Teri-

torija Wyominga prava glasa i obnašanja dužnosti (*An Act to Grant to the Women of Wyoming Territory the Right of Suffrage and to Hold Office*). Njime su Vijeće i Zastupnički dom tog Teritorija priznali pravo glasa svakoj njegovoj stanovnici u dobi od najmanje dvadeset i jedne godine. Zatim 1870. Teritorij Utah donosi Zakon kojim se ženama dodjeljuju izborna prava (*An Act Conferring upon Women the Elective Franchise*), a kojim njegov guverner i zakonodavna skupština jamče pravo glasa na izborima u Teritoriju svakoj ženi u dobi od dvadeset i jedne godine koja boravi na tom području neposredno šest mjeseci prije izbora ili koja je supruga, udovica ili kći rođenog ili naturaliziranog državljanina Sjedinjenih Država. Kasnije i savezna država Utah uvodi u svoj ustav “zabranu uskraćivanja i ograničavanja prava glasa i prava obnašanja dužnosti na temelju spola” te izričito navodi i građane i građanke kao kategorije osoba koje uživaju “jednaka građanska, politička i vjerska prava i povlastice”. Proučavajući vremensku kronologiju priznanja ženskog prava glasa na razini pojedinih saveznih država, moguće je zaključiti kako su u tome prednjačile zapadne države. S druge pak strane, unatoč inicijalnim naporima zaštite imovine (udanih) žena, niti jedna južna država nije im dala puno pravo glasa prije usvajanja saveznog amandmana 1920., a samo su četiri inkorporirale djelomično pravo glasa dopuštajući ženama da glasuju o odabranim pitanjima ili na određenim izborima (Coryell *et al.*, 2000, str. 91). Razloge tome treba tražiti u specifičnostima američkog Juga, na čijem je prostoru još izraženije došlo do isprepletanja borbe potlačenih društvenih skupina uobličjenih u dva komplementarna pokreta; onaj za prava žena i onaj za prava crnačkog stanovništva. Razrađene mjere segregacije i diskriminatorni zakoni kojima su se nastojala ograničiti prava crnačke populacije nužno su vodili i suzbijanju ženskih političkih prava.

Dvadeseto stoljeće donosi prevagu u borbi za žensko pravo glasa, a posljednji impuls u toj borbi dao je Prvi svjetski rat. Dana 10. siječnja 1918. Zastupnički dom američkog Kongresa predložio je savezni ustavni amandman potrebnom dvotrećinskom većinom. Međutim, otpor južnjačkih demokrata u Senatu odgodio je glasanje u drugom domu do 1. listopada sljedeće godine, kada je izglasavanje amandmana izmaklo za dva glasa. Nakon ponovnog neuspjeha 10. veljače 1919., Senat je konačno izglasao amandman 4. lipnja 1919. Ratifikacija Devetnaestog amandmana tekla je iznenađujuće brzo – naime, u svega mjesec dana jedanaest država ratificiralo je Amandman, a unutar šest mjeseci to su učinile dvadeset i dvije države. Tennessee ga je ratificirao 24. kolovoza 1920. kao trideset i šesta i posljednja savezna država te je time Devetnaesti amandman postao sastavni dio Ustava SAD-a (Kobach, 1994, str. 1983). U samom tekstu Amandmana jamči se da “ni Sjedinjene Države ni bilo koja savezna država neće uskratiti ili ograničiti pravo glasa državljana Sjedinjenih Država na temelju spola”.

4. Zaključna razmatranja

Povijest zapadne civilizacije možemo promatrati i kao dugotrajan proces suzbijanja nejednakosti, tijekom kojega vrijednosti koje društvo u nekom trenutku prepozna i prihvati ubrzo bivaju sadržajno pretočene u pravne norme. U smiraj naturalizma otvorilo se pitanje podrazumijeva li jednakost svih ljudi u prirodnom stanju jednakost spolova u prirodnom stanju, iz čega slijedi da su sve razlike među spolovima društveni konstrukti nastali prevladavanjem prirodnog stanja radi koristi koje nosi život u civiliziranom stanju. Prožimajući univerzalizam naturalizma odrazit će se na začetak feminističkog pokreta, a potom i njegov razvitak, što nas vodi do prvog paradoksa. Ujedinjeno Kraljevstvo, uza sve posebnosti svoga pravno-povijesnog razvitka, ogledni je primjer države s dugom tradicijom parlamentarizma i ustavne demokracije te jakog i probitačnog ženskog pokreta. Međutim, unatoč snažnoj participativnoj političkoj kulturi koja se u Ujedinjenom Kraljevstvu gradila stoljećima, unutar engleskog pokreta za ženska prava frakcija oko WSPU-a pribjegava u svojim nastojanjima nasilnim i agresivnim metodama vjerujući kako samo tako može ostvariti svoje ciljeve. Iako opetovano valja apostrofirati distinkciju između krila WSPU-a i uopćenog ženskog pokreta koji se razvio na području Ujedinjenog Kraljevstva, treba kazati kako su prinudne tehnike i prateća retorika kojima se u tom smislu fragmentarno pribjegavalo ostavile neizbrisiv povijesni pečat u cjelokupnom poimanju borbe za ženska prava na navedenim prostorima. Razloge tomu prvenstveno treba tražiti u psihološkim učincima izazvanim silinom metoda kojima su se ta prava nastojala oživotvoriti.

Proučavajući pak borbu za jednakost američkih žena, u obzir valja uzeti imantne specifičnosti SAD-a. Pri tome se konkretno podrazumijeva ne samo federalno uređenje SAD-a i konzekventna postepenost u ostvarivanju građanskih i političkih prava na državnoj i saveznoj razini već i prateća društvena struktura toga podneblja uvjetovana povijesnom dinamikom naseljavanja. Upravo je zbog navedenih okolnosti vrlo važno političkom organiziranju žena u SAD-u pridružiti i pokret za ukidanje ropstva, jer njihova je simbioza dovela do mogućnosti da se borba za jednakost pokaže u svojoj punini – ne obazirući se na spol, boju kože ili socijalni status. Podrobnije govoreći, isključenje iz ostvarivanja temeljnih građanskih i političkih prava onih koji se spolom i bojom kože nisu uklapali u vizuru dominantnih struktura moći vodilo je k njihovu združivanju u borbi za afirmaciju uskraćivanih prava. U tom je kontekstu važno opetovano ukazivati na povijesnu nepravdu ogleđanu u ideji privilegirane društvene skupine ovlaštene “davati” i “uskraćivati” prava drugima. Takvim se mehanizmom, naime, pogrešno implicira monopol nad tim istim pravima u kontekstu njihova univerzalnog metafizičkog posjedovanja. Logično je stoga, gramatički tumačeći, reći kako takva prava nisu “dana”, već “izborena”, polazeći od kategoričkog imperativa opće ravnopravnosti svih ljudi.

Komponenta zajednička promatranim državno-pravnim sustavima anglosaksonskog svijeta svakako je ubrzan pristup žena javnom prostoru u poslijeratnim razdobljima. Industrijalizacija i prateći gospodarski razvoj omogućili su silovit progres ženskih prava i njihovo brže utjelovljenje u slovu zakona. Konkretno, pojačana potreba za radnom snagom uslijed razvoja gospodarstva i odsutnosti muškaraca u ratnim godinama omogućila je finansijsko osamostaljivanje žena. Točnije, upravo je mehanizacija proizvodnje izbrisala fizičku snagu kao dominantan razlikovni element između žena i muškaraca, a neumoljiva potreba za stvaranjem profita koji ne poznaje razlike među spolovima ukazala je na nepostojanje razlika u pogledu sposobnosti muškaraca i žena.

Neodvojivost finansijskog osamostaljivanja žena i priznanja njihovih građanskih i političkih prava valja promatrati i kroz postupno stjecanje imovinskih prava, pogotovo uzevši u obzir često vezivanje prava glasa uz stanovite materijalne prilike pojedinca. Kronološki se tako blisko isprepleću zakonska rješenja koja su ženama omogućavala sklapanje različitih pravnih poslova, uspostavljanje prava vlasništva i prava glasa kao ultimativnog zahtjeva prvog vala feminizma.

Zaključno, govoreći o ostvarenju ciljeva prvog vala feminizma, može se kazati kako je u državama zapadne demokracije beziznimno postignuta formalnopravna ravnopravnost žena i muškaraca. Načela poput univerzalne jednakosti, zabrane diskriminacije i jednakih mogućnosti našla su svoje mjesto ne samo u tekstovima nacionalnih ustava i zakona već i u brojnim međunarodnim dokumentima nakon Drugog svjetskog rata, tj. u razdoblju Ujedinjenih naroda.

LITERATURA

- Blackstone, W. (1893) *Commentaries on the Laws of England in Four Books*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Bromfield, D. H. (1987) "Women and the Law of Property in Early America", *Michigan Law Review*, 85 (5), str. 1109-1116.
- Combs, M. B. (2005) "A Measure of Legal Independence: The 1870 Married Women's Property Act and the Portfolio Allocations of British Wives", *The Journal of Economic History*, 65 (4), str. 1028-1057.
- Confrontations for Justice* (1872) The National Archives. Dostupno na: <https://www.archives.gov/exhibits/eyewitness/html.php?section=3> (posjećeno 15. listopada 2023.).
- Coryell, J. L., Appleton, T. H., Sims, A. i Treadway, S. G. (2000) *Negotiating Boundaries of Southern Womanhood: Dealing with the Powers that be*. Columbia: University of Missouri.

- Curry-Ledbetter, C. (2020) "Women's Suffrage in New Jersey 1776-1807: A Political Weapon", *Georgetown Journal of Gender and the Law*, 21 (3), str. 706-723.
- Četrnaesti, Petnaesti i Devetnaesti amandman na Ustav Sjedinjenih Američkih Država. Dostupno na: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (pristupljeno: 7. listopada 2023.).
- Deklaracija nezavisnosti (*Declaration of Independence*) (1776) The National Archives. Dostupno na: <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript> (pristupljeno: 6. listopada 2023.).
- Deklaracija o osjećajima (*Declaration of Sentiments*) (1848) Dostupno na: <https://www.nps.gov/wori/learn/historyculture/declaration-of-sentiments.htm> (pristupljeno: 8. listopada 2023.).
- Drugi reformni zakon (*Second Great Reform Act*) (1867) Dostupno na: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1867/102/pdfs/ukpga_18670102_en.pdf (pristupljeno: 6. studenog 2023.).
- DuBois, E. C. (1987) "Outgrowing the Compact of the Fathers: Equal Rights, Woman Suffrage, and the United States Constitution, 1820-1878", *The Journal of American History*, 74 (3), str. 836-862.
- DuBois, E. C. (1999) *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America 1848-1869*. Ithaca i London: Cornell University Press.
- Fromm, E. (1985) *Umijeće ljubavi*. Zagreb: Naprijed.
- Gentili, A. (1933) *De iure belli libri tres*. Oxford, London: Clarendon Press.
- Hamilton, M. (1978) "Opposition to the Contagious Diseases Acts 1864-1886", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 10 (1), str. 14-27.
- Holton, S. (2003) *Feminism and Democracy: Women's Suffrage and Reform Politics in Britain, 1900-1918*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (2023) "feminizam". Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19203> (pristupljeno: 8. listopada 2023.).
- Iglikowski-Broad, V. (2018) "The 1913 Suffrage Pilgrimage: peaceful protest and local disorder", The National Archives. Dostupno na: <https://blog.nationalarchives.gov.uk/the-1913-suffrage-pilgrimage-peaceful-protest-and-local-disorder/> (pristupljeno: 8. studenog 2023.).
- Katz, E. D. (2008) "How Automobile Accidents Stalled the Development of Interspousal Liability", *Virginia Law Review*, 94 (5), str. 1213-1258.
- Katz, E. D. (2021) "Sex, Suffrage, and State Constitutional Law: Women's Legal Right to Hold Public Office", *Yale Journal of Law and Feminism*, 33 (2), str. 112-191.
- Kobach, K. W. (1994) "Rethinking Article V: Term Limits and the Seventeenth and Nineteenth Amendments", *The Yale Law Journal*, 103 (7), str. 1971-2008.
- Kroløkke, C. i Scott Sørensen, A. (2006) *Gender Communication Theories & Analyses: From Silence to Performance*. London: SAGE Publications.

- Kurtović, Š. (1999) *Stari i srednji vijek: Hrestomatija opće povijesti prava i države, sv. I*. Zagreb: Autorska naklada.
- Kurtović, Š. (2005) *Opća povijest prava i države – II. knjiga – Novi vijek*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lavery, C. H. (1950) *The Classical Doctrine of Human Rights in International Law* (doktorska disertacija). Chicago: The University of Chicago.
- Lewis, J. E. (2011) “Rethinking Women’s Suffrage in New Jersey, 1776-1807”, *Rutgers Law Review*, 63 (3), str. 1017-1035.
- Malmgreen, G. (1982) “Anne Knight and the Radical Subculture”, *Quaker History*, 71 (2), str. 100-113.
- Marriage: property and children* (1923) Parliamentary Archives. Dostupno na: <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/transformingsociety/privatelives/relationships/overview/-propertychildren/> (pristupljeno: 3. rujna 2023.).
- Mayhall, L. E. N. (2000) “Defining Militancy: Radical Protest, the Constitutional Idiom, and Women’s Suffrage in Britain, 1908-1909”, *Journal of British Studies*, 39 (3), str. 340-371.
- Mihaljević, D. (2016) “Feminizam – što je ostvario?”, *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 20 (1-2), str. 149-169.
- Neale, R. S. (1967) “Working-Class Women and Women’s Suffrage”, *Labour History*, 12, str. 16-34.
- O’Neill, W. L. (1986) “The Fight for Suffrage”, *The Wilson Quarterly*, 10 (4), str. 99-109.
- Oxford English Dictionary* (2023) “feminism”. Dostupno na: <https://www.oed.com/viewdictionaryentry/-Entry/69192> (pristupljeno: 8. listopada 2023.).
- Pateman, C. (1989) “God Hath Ordained to Man a Helper: Hobbes, Patriarchy and Conjugal Right”, *British Journal of Political Science*, 19 (4), str. 445-463.
- Presuda *Minor vs. Happersett* (1875) Dostupno na: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep088/usrep088162/usrep088162.pdf> (pristupljeno: 9. rujna 2023.).
- Pufendorf, S. (1934) *De Jure Naturae Et Gentium Libri Octo*. Oxford, London: Clarendon Press.
- Ravlić, S. (2000) “John Stuart Mill, Harriet Taylor i prava žena”, *Politička misao: časopis za politologiju*, 37 (3), str. 70-85.
- Scott, J. W. (1989) “French Feminists and the Rights of ‘Man’: Olympe de Gouges’s Declarations”, *History Workshop*, 28, str. 1-21.
- Smith, H. L. (2007) *The British Women’s Suffrage Campaign: 1866-1928*. Harlow: Pearson Education.
- Sources for the Study of Women’s Suffrage* (2015) Sheffield Libraries Archives and Information. Dostupno na: <https://www.sheffield.gov.uk/sites/default/files/docs/-li>

- braries-and-archives/archives-and-local-studies/research/Sheffield%27s%20-Suffragettes%20v1-5.pdf (pristupljeno: 5. studenog 2023.).
- Suárez, F. (1944) *Selection of Three Works of Francisco Suárez, S. J., Volume Two*. Oxford, London: Clarendon Press, Humphrey Milford.
- Textor, J. W. (1916), *Synopsis of the Law of Nations*. Washington: Carnegie Institution of Washington.
- Tilly, L. A. (1994) "Women, Women's History, and the Industrial Revolution", *Social Research*, 61 (1), str. 115-137.
- Turner, E. R. (1913) "The Women's Suffrage Movement in England", *The American Political Science Review*, 7 (4), str. 588-609.
- Ustav savezne države Utah (1896) Dostupno na: <https://le.utah.gov/xcode/-constitution.html> (pristupljeno: 25. rujna 2023.).
- Ustav Sjedinjenih Američkih Država (1787) Dostupno na: https://www.senate.gov/-civics/constitution_item/constitution.htm (pristupljeno: 12. studenog 2023.).
- Verdirame, G. (2013) "Human rights in political and legal theory" u Sheeran, S. i Rodley, N. (ur.) *Routledge Handbook of International Human Rights Law*. London, New York: Routledge, str. 25-47.
- Watkins, S. A., Rueda, M. i Rodriguez, M. (2002) *Feminizam za početnike*. Zagreb: Jenzenski i Turk.
- Wheatley, S. (2019) *The Idea of International Human Rights Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Wollstonecraft, M. (1792) *Vindication of the Rights of Woman*. London: Printed for J. Johnson, St. Paul's Church-Yard.
- Zakon kojim se ženama dodjeljuju izborna prava (*An Act Conferring upon Women the Elective Franchise*) (1870) Dostupno na: <https://collections.lib.utah.edu/ark:/87278/s6rf5vrX/717604> (pristupljeno: 2. studenog 2023.).
- Zakon o dodjeli ženama Teritorija Wyominga prava glasa i obnašanja dužnosti (*An Act to Grant to the Women of Wyoming Territory the Right of Suffrage and to Hold Office*) (1869) Dostupno na: <https://www.loc.gov/item/awhbbib000036/> (pristupljeno: 15. studenog 2023.).
- Zakon o imovini udanih žena (*Married Women's Property Act*) (1882) Dostupno na: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/75/enacted> (pristupljeno: 8. rujna 2023.).
- Zakon o jednakom pravu glasa (*Equal Franchise Act*) (1928) Dostupno na: <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/transformingsociety/electionsvoting/women-vote/case-study-the-right-to-vote/the-right-to-vote/birmingham-and-the-equalfranchise-1928-equal-franchise-act/> (pristupljeno: 12. studenog 2023.).
- Zakon o kvalifikacijama žena (*Parliament (Qualification of Women) Act*) (1918) Parliamentary Archives. Dostupno na: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/>

- transformingsociety/electionsvoting/womenvote/parliamentary-collections/nancy-astor/parliament-qualification-of-women-act/ (pristupljeno: 22. studenoga 2023.).
- Zakon o kvalifikaciji žena (*Qualification of Women (County and Borough Councils) Act*) (1907) Dostupno na: <https://vlex.co.uk/vid/qualification-of-women-county-861257187> (pristupljeno: 22. listopada 2023.).
- Zakon o predstavljanju naroda (*The Representation of the People Act*) (1832) Poznat i kao Reformni zakon (*The Reform Act*), Parliamentary Archives. Dostupno na: <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/evolutionofparliament/house-ofcommons/reformacts/overview/reformact1832/> (pristupljeno: 6. studenog 2023.).
- Zakon o predstavljanju naroda (*Representation of the People Act*) (1918) Dostupno na: <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/case-study-the-right-to-vote/the-right-to-vote/birmingham-and-the-equalfranchise-/1918-representation-of-the-people-act/> (pristupljeno: 14. studenog 2023.).
- Zakon o ukidanju spolne diskriminacije (*The Sex Disqualification (Removal) Act*) (1919) Dostupno na: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/9-10/71/section/1> (pristupljeno: 12. studenog 2023.).
- Zakon o zatvoreniciima (*Temporary Discharge for Ill-Health – Prisoners Act*) (1913) Dostupno na: <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/case-study-the-right-to-vote/the-right-to-vote/winson-green-forcefeeding/cat-and-mouse-act/> (pristupljeno: 6. listopada 2023.).
- Žunić, N. (2013) "Feminizam, pravo i ženska prava", *Pravna klinika za zaštitu prava žena – norme i praksa*, str. 9-23.

Katarina Belančić, Miran Marelja

VOX POPULI, VOX FEMINAE (I): THE INFLUENCE OF THE FIRST WAVE
FEMINISM ON THE LEGISLATION OF THE UNITED KINGDOM
AND THE UNITED STATES OF AMERICA

Summary

The paper deals with the relationship between the organized feminist movement and legislative solutions adopted in the United Kingdom and the United States of America unified by their common law tradition. The women's movement in the historical sense consisted of three waves that individually and in their totality aimed to improve and revitalize women's rights. The paper exclusively analyses the legal-historical context of origin and development and the legal consequences of the first wave. Its goal was the realization of formal legal equality for women and men. Consequently, the paper is composed of

two units that chronologically follow the development of legislative solutions in the selected countries. Furthermore, the specific circumstances of the social order immanent in those climates are taken into account. Special emphasis is placed on the question of acquiring the right to vote as the ultimate constitutional and political right, and thus on all the historical circumstances that led to its realization. The concluding considerations provide a comparative presentation of the specificities of two Anglo-Saxon legal orders and their manifestations. Also, the previously presented social circumstances are correlated with economic and legal arrangements.

Keywords: Feminism, Right to Vote, Suffragettes, Gender Equality, Legal Equality, Human Rights

Katarina Belančić, mag. iur., Državno odvjetništvo Republike Hrvatske.

E-mail: katarina.belancic1@gmail.com

Miran Marelja, docent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

E-mail: mmarelja@pravo.hr